

2. FEJEZET.

Kriza és Ferencz József.

Ferencz József életrajzában meg kell emlékeznünk arról a tisztelettel teljes viszonyról is, amely Ferencz Józsefet Krizához fűzte s amely nem egy vonásában hasonlít a közte és Jakab Elek között fennállott kölcsönös becsüléssel és szeretettel teljes viszonyhoz. Ferencz József Krizában is tanítómesterét látta, miként Jakab Elekben. Szépen fejezi ki ezt halálának 50-ik évfordulója alkalmával (Ker. Magvető, 1925. 1—3.): tanítványa volt az iskolában „s mint hittanártól, tőle örököltem (!) azt a vallásos érzést és Istenben való bizodalmat, mely azóta Vestalángként él keblemben s vezércsillagul szolgál munkásságomban“. Ha egy jó egyházi beszédet mondott, Krizának nagy öröme telt benne; dicsérte, biztatta, bátorította, úgy hogy „részben neki köszöni a lelkeszi pálya iránt fokozódó szeretetét“. Temetésén tartott imájában mondja: püspöksége alatt benn az egyházban az egyesség szelleme egy szent családdá forrasztotta híveink kicsiny seregét, mert világi elnöke mellett az egyházi is valódi tekintély volt, mint teológus, tudós és koszorús író. Ha mint egyházfő lépett fel és szólott, tisztelettel hajolt meg, örömet és önként engedelmeskedeti mindenki az egyházban, mert mindenki szerette. S bűnnek tartotta volna valaki megbúsítani azt, ki soha senkit meg nem bántott és búsított s akinek parancsa is inkább a barátság szíves kérése volt. Az ő ideje alatt egyházunk eddig nem ismert rokonszenvet keltett maga iránt nemcsak hazánkban, hanem túl messze tengereken is... Miben a korszellem hatalma mellett jelentékeny része van az ő nemesszívű, rokonszenves egyéniségének is. „Aki őt ismerte, aki vele társalgott, egymel kísérve és tanulmányozva tiszta, emelkedett és szabad-
röptű gondolkodásmódját és minden embert szeretőleg formált lelkületét, aki behatolt nemes és gazdag kedélyvilágába s mintegy elleste evangéliumi meggyőződését, annak lehetetlen volt ellenséges indulatot éreznie azon felekezeti iránt, melyben ily jellemek tudnak formálódni, annak testvéri szeretettel kellett közeledni hozzánk, kiknél a főpásztor sem retteg feltárni szívét úgy, amint van s megmutatni lelkét az egész világnak teljes leplezetlenségében“. Ezt a drága és megbecsülhetetlen értéket veszítettük el időnap előtt; az egyház, a város, hol mindenki tisztelte és becsülte; barátai, kik kevélyek voltak rá és mi mindnyájan, „kik őt szívből és oly őszintén szerettük, mint embert szeretni ritkán lehet“.¹² Nekrológjában (Ker. Magv.

¹² Gyászkoszorú nagyajtai Kriza János unitárius püspök, az unitárius vallásközönség zsinati, egyházi fő- és képviselőtanácsa, egyházi elnöke, pap-

1875. 129—131.) egyházunk fejének, atyjának, büszkeségének és díszkoronájának mondja, kit tisztelve szerettek papjai és világi hívei. „Nősülését Isten keze intézte.” Neje a tanuló ifjúság anyja, az evangéliumi szent asszonyok kegyességéhez hasonló ezer jótéteményeért. Püspökké választása „élénk véleményküzdelem eredménye, de az egyházra áldásos következményű volt. Az unitárius egyház és hitvallás iránt annyi rokonszenv és akkora elismerés, mint az ő püspöksége alatt, annak megalapítása óta nem nyilvánult. „Hosszú évek során át mesterünk, prófétánk és főpapunk, vezérünk, világító fáklyánk, a keresztény szeretetben példaadónk és dicsőségünk vala.” Népének igaz embere, székely nemzetének örök dicsősége. Neje koporsója mellett (Ker. Magv. 1895. 336—340.) nemes családi életét olyannak mondja, „melynél szebbet és áldásteljesebbet költők sem írhatnak” s róla azt mondja, hogy nemcsak a tanuló ifjúság, hanem az egyház és város szegényei iránt is oly mértékben gyakorolta a jótékonyságot, mint kevesek. Pedig szegények voltak, mert a püspöki állás akkor csak gondot, kötelességet, nehéz felelősséget és éjjel-nappali munkát adott, de még az evangéliumi szegénységű életet sem biztosította. S a püspöknek hírlapi tevékenységet kellett folytatnia, hogy szűkös mindennapi kenyeréből jusson valami a szegényeknek is. Mikor 1882 jul. 30-án a kollégiumi ifjúság kezdeményezésére Nagyajtán szülőházán az emléktáblát országos ünnepség keretében leleplezték,¹³ Tusnádról, hol gyengélkedő egészsége miatt fürdőzött, Hajóssal együtt átment s a könyörgést ő mondta. Észrevétel tárgya volt a főgondnok részéről, hogy a tanárok közül csak Kovács és Péterfi voltak ott, kinek erősen unitárius színezetű beszédjét Szász Béla és Révai Pál kifogásolták.

1910-ben, születésének 100-ik évfordulója küszöbén, a lelkész kör kezdeményezésére Kovács Lajos lelkész értekezletre hívta össze Nagyajta közönségét (K. M., 1910. 174—175.), hogy az évforduló méltó megünneplését megbeszéljék. Dr. Ferenczy Géza elnöklete alatt 16 tagú helyi szobor-bizottságot alakítottak, melynek feladata egy, a szülőfalujában felállítandó szoborra szükséges összeg előteremtése. 1911 aug. 6-án ünnepelte (K. M., 1911. 323.) a Dávid Ferenc-Egylet háromszéki fiókja a 100-ik évfordulót. Az ünnepély a kezdetben tervezett szűk keretből kinőtt s részt vett benne a Magyar Tud. Akadémia, Kisfaludy-társaság, EME, Erdélyi Irodalmi Társaság, az egyházi főhatóság, papnevelő intézete, a kolozsvári kollégium, a keresztúri gimnázium igazgatóságai. Az ünnepély templomi isten-

növelde igazgatója, hittan r. tanára, egyházkörnyékek és iskolák főfelügyelője, a M. tud. akadémia lev. s a Kisfaludy-társaság tagja, kir. tanácsos koporsójára téve 1875 márc. 29 én Ferencz József kolozsvári unit. első lelkész által. Kolozsvár, 1875.

¹³ Dr. Gál K.: A kolozsvári unitárius kollégium története. I. 409.

tisztelettel kezdődött, azután közebed volt, este műsoros estély, jövedelme a felállítandó szobor költségeire. Az ugyanazon év okt. végén tartott főtanács keretében Kriza emlékezetének hódolt a főtanács, a papság, a Dávid Ferenc-Egylet közgyűlése, a kollégium igazgatósága és ifjúsága. Az ünnepségeket a lelkész kör kezdette, majd a D. F. E. közgyűlésén P. Horváth főgondnok hódolt emlékezetének, este a Kriza-önképzőkör rendezett műsoros estélyt. Másnap a főtanácson a püspök megnyitó beszédjében, Jakab Elek Kriza életrajzára hivatkozva, mondja róla: a szeretet, szelidség és felvilágosítás fegyvereivel harcolt ügyünkért s a jók szeretetét, az ország tiszteletét vívta ki magának s kis egyházunknak. Nyomdoka nekünk örökre útmutatónk lehet. Javasolta, hogy kegyeletes megemlékezésünket jegyzőkönyvileg fejezzük ki, istentisztelet után testületileg koszoruzzuk meg sírját, Nagyajtán felállítandó szobrára adjunk 1000 K-t. Kapcsolatban Boros azzal egészítette ki az indítványokat, hogy nagyértékű egyházi dolgozatait adjuk ki. A főtanács az indítványokat egyhangulag elfogadta. Templomozás után a főtanács tagjai a temetőbe vonultak, ahol a püspök a főtanács nevében koszorút helyezett sírjára, beszédjében kiemelve, hogy tanítványainak nem egyszer még testi táplálékáról is gondoskodott.

Halálának félszázados fordulóján legnagyobb és legtiszteletreméltóbb vonásának mondja az ő nemes jó szívét, lelkének minden póriasan felülemelkedettségét, tiszta, puritán jellemét. „Nem hiszem — mondja —, hogy valakit nemhogy tettel, de szóval is megbántott, megsértett volna s ha valaki őt megsértette, annak meg ne bocsátott volna. Nem hiszem, hogy mint lelkésznek hívei között lett volna egy is, aki őt ne szerette volna s mint püspök a lelkészek közül egyet is megfeddett, vagy megdorgált volna. Kriza nemcsak hirdette, de követte is az Úr Jézust mindenben... Családi élete a szó teljes értelmében boldog volt, mert olyan felesége volt, aki vele a szívjóságban és léleknemességben versenyzett.“

3. FEJEZET.

Jakab Elek és Ferencz József.

Ferencz József életrajzából nem hiányozhatik egy ilyen című fejezet: Az a viszony, amely közöttük a püspök gyermekkorától egészen Jakab Elek haláláig fennállott, nem két ember magánviszonya, hanem áldásos és termékenyítő hatásánál fogva egyháztörténelmünk lapjaira kívánkozik. Jakab Elek Ferencz Józseffel szemben úgy áll, mint idősebb barát és tanácsoló, aki látja az éleselméjű tanuló kiválóságát, szellemi képességeit s mindent elkövet, hogy az ifjú embert, aki